

Notitie voor rondetafelgesprek 'Aanpak van radicalisering'

Vaste commissie voor Justitie en Veiligheid, 11 april 2019

Inleiding

Radar Advies is al ruim 10 jaar een expert op het gebied van radicalisering en de preventie daarvan. Onze werkzaamheden in Nederland bestaan uit het verzorgen en ontwikkelen van trainingen en ontwikkeling en evaluatie van (lokale) preventieplannen. Opdrachtgevers zijn onder meer het Rijksopleidingsinstituut tegengaan Radicalisering, Stichting School en Veiligheid, NCTV, gemeenten, zorg- en onderwijs instellingen. In opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft RadarAdvies het (rijks)Kennis- en Adviescentrum Nuansa opgezet en bemenst (2008-2011). Voor de Europese Commissie leidt Radar Advies sinds 2012 het Centre of Excellence van het Radicalisation Awareness Network.

Deze notitie is als volgt opgebouwd. Eerst zal worden ingegaan op zaken die zijn opgevallen in de Nederlandse praktijk. Daarna volgt een aantal aandachtspunten dat relevant is voor de toekomst.

Ervaringen in de praktijk

- Door het acute risico van jihadhang richtten trainingen zich in eerste instantie op het tijdig signaleren van radicalisering en hoe hier op te reageren. Doelgroep waren eerstelijns professionals die met risico- en kwetsbare groepen omgaan zoals wijkagenten, jongerenwerkers, maatschappelijk werkers, leden van zorgteams op school en gevangenispersoneel. Omdat bij waarneming en handelen op radicalisering veel partijen betrokken zijn, is veelvuldig training aangeboden aan gemengde groepen uit één regio om zo netwerkvorming te bevorderen.
- Zeker in de sociale sector en in het onderwijs was er in het begin terughoudendheid te bespeuren. Vanuit de instellingen omdat men vreesde voor een 'waar rook is, is vuur'- reactie van media en ouders. Voor lesgevend en ondersteunend personeel lag de aarzeling meer op de vraag of men zo niet tot verklikker van leerlingen werd opgeleid maar ook in hoeverre radicalisering erg is. Jongerenwerkers hadden zorg om hun vertrouwensband met de doelgroep. Met de aanslagen in Europa en toename van het aantal uitreizigers nam deze bezorgdheid af. De ontwikkeling van een aanpak die meer oog had voor het de speciale eigenschappen en bijdragen van onderwijs en de zorg heeft ook geleid tot meer draagvlak van de Nederlandse integrale aanpak.
- Voor signalering van afwijkend gedrag moet bekend zijn wat 'normaal' is. In de praktijk blijkt dit ingewikkeld omdat kennis van de Islam als wereldgodsdienst doorgaans niet hoog is (ook niet onder gelovigen) en er ook schroom bestaat om onderwerpen bespreekbaar te maken (niet praten met maar hoogstens over). Naast beperkt op de hoogte zijn van de religie werd ook vaak een relatief geringe kennis over subculturen aangetroffen.
- Met het Actieprogramma Integrale Aanpak Jihadisme uit 2014 is er in Nederland voor gekozen om de aanpak van radicalisering zoveel mogelijk neer te leggen bij bestaande partners en gebruik te maken van bestaande netwerken. Dit zorgde in de praktijk voor een relatief gemakkelijke implementatie. Immers voor de mensen van de werkvloer was het duidelijk waar ze met meldingen naar toe moesten. Ook waren binnen netwerken complexe zaken als gegevensuitwisseling al (deels) geregeld al blijft bijvoorbeeld uitwisseling met GGZ complex.
- Discussies verplaatsten zich ook vaak naar aanpalende terreinen zoals polarisatie en omgang met orthodoxie/dogmatische meningen die niet radicaal zijn met daarbij de vraag of deze mogelijk leiden tot gewelddadig gedrag of tot ondermijning van de democratische rechtsorde.
- Een onderwerp dat sinds de aanslag op Charlie Hebdo ook steeds vaker aan bod kwam, was de vraag hoe om te gaan met de emoties en spanningen na een aanslag, vanuit het perspectief van de eigen organisatie/ met je doelgroep. Ook de emotie van de professional kwam hierbij aan bod.

- Gedurende periode 2013-2018 is de trainingsbehoefte geleidelijk verschoven van:
 - Algemeen basisniveau naar verdere verdiepende scholing (bijvoorbeeld over religie, gespreksvoering of casusaanpak) voor mensen met een taak omtrent radicalisering binnen hun organisatie.
 - Ad-hoc (snel inspeland op ontwikkelingen) naar ingebed in beleid en opleidingsplannen.
 - Professionals die potentieel veel in aanraking komen met kwetsbare doelgroepen tot mensen die in den brede ogen en oren in de samenleving hebben (zoals baliemedewerkers gemeenten, wijkconsulenten woningcorporaties maar bijvoorbeeld ook vertegenwoordigers religieuze gemeenschappen en vrijwilligers van de kindertelefoon).
- Op plekken waar reeds open communicatielijnen waren met geloofsgemeenschappen en verenigingen voor de aanslagen bleek contact ook nadien relatief gemakkelijk. Gemeenten waar dit later gebeurde ondervonden meer moeilijkheden om relaties op te bouwen.

Aandachtspunten

- De ‘aantrekkelijke’ uitlaatklep van de jihadgang (kalifaat stichten, martelaarschap, strijder zijn) is weg. Dat geldt niet voor de voedingsbodem waar rekruteerders gebruik maakten of van waaruit mensen hun proces van radicalisering zelf inzetten. Dit vraagt om alertheid op nieuwe wegen van radicalisering (gewelddadige eenling?) maar ook op toename van andere vormen van probleemgedrag (zoals criminaliteit, segregatie en zelf-isolement).
- Vanwege de impact op de samenleving is er in de afgelopen jaren nadruk geweest op religieus geïnspireerd extremisme. Andere vormen van extremisme nemen inmiddels toe (rechts, links). De mechanismen van radicalisering zijn grotendeels overlappend. Het gaat daarom vooral om professionals op de hoogte te houden van nieuwe verschijningsvormen en handelwijzen van extremistische groepen om zo kennis actueel te houden en waakzaamheid op peil te houden.
- Met tijdig signaleren kan erger worden voorkomen. Evenwel is dan al wel een proces van radicalisering op gang gekomen. Er vanuit gaande dat verlokkingen nooit geheel weggenomen kunnen worden, is juist het versterken van weerbaarheid een belangrijk onderdeel van een preventieve aanpak. Dit kan ook als onderdeel van breed preventief (jeugd)beleid dat zich richt op verschillende vormen van probleem- of risicogedrag.
- De effectmeting van maatregelen ter voorkoming van radicalisering staat in de kinderschoenen. Deelnemers aan trainingen zijn ondervraagd en gemeenten hebben hun beleid laten evalueren. Het maatschappelijk effect blijft echter moeilijk aantoonbaar. Het is immers onmogelijk om het niet hebben van uitreizigers of een aanslag aan beleid of een training te koppelen. Er kan echter nog wel winst worden behaald op dit vlak. Bijvoorbeeld door duidelijkere meetbare doelen te stellen, explicieter te zijn over de ‘theory of change’ die achter je handelen zitten en meer onderzoek te doen naar de voedingsbodem en de risico- en beschermende factoren.
- Hoewel belangrijk voor sociale samenhang blijken de geloofsgemeenschappen en verenigingen vaak niet de meest kwetsbare doelgroepen binnen te hebben of hier goed zicht op te hebben. Dat zelfde gaat vaak op voor de zgn. sleutelfiguren. De radicaliserende doelgroep kenmerkt zich doorgaans door een terugtrekkende beweging uit de ‘reguliere wereld’. Dat vraagt om actief outreachend werk, bijvoorbeeld door ambulante jongerenwerk.

Meer informatie:

Maarten van de Donk

m.vandedonk@radaradvies.nl

06-10201151

www.radaradvies.nl